

“MALE” ZBIRKE “VELIKOG” MUZEJA

TAMARA MATAIJA □ Pomorski i povijesni muzej Hrvatskog primorja Rijeka

sl. 1. Otvoreње Muzejske zbirke
Kastavštine, 1981.

¹ Prema Statutu Pomorskoga i povijesnog muzeja Hrvatskog primorja Rijeka iz 1999., obje su zbirke samostalne organizacijske jedinice. Ostale su jedinice: Odjel za povijest pomorstva, Kulturno-povijesni odjel, Arheološki odjel, Zajedničke stručne službe (pedagogijsko-promidžbena i preparatorsko-restauratorska) te Opće službe.

² U daljnjem tekstu PPMHP.

³ U daljnjem tekstu MZK.

⁴ U povijesno-geografskom smislu to je područje koje se proteže od Pehlina do Veprinca, s obalnim dijelom oko Voloskoga, te obuhvaća cijelo zaleđe zapadno od grada Rijeke.

Predstavljajući Muzejsku zbirku Kastavštine u Kastvu i Etnografsku zbirku otoka Krka u Dobrinju, namjera nam je pokazati kako te dvije zbirke, iako su organizacijski dijelovi Pomorskoga i povijesnog muzeja Hrvatskog primorja Rijeka¹, ne dijele u potpunosti sudbinu matične ustanove već su po teškoćama koje prate njihovo djelovanje mnogo bliže problematici “malih” muzeja ili zbirki. Ujedno smo u prilici ponuditi i neka rješenja prema modelu djelovanja koji je suradnjom Pomorskoga i povijesnog muzeja Hrvatskog primorja² i Grada Kastva realiziran u Muzejskoj zbirci Kastavštine.

Muzejska zbirka Kastavštine³ kao izdvojena zbirka Pomorskoga i povijesnog muzeja Hrvatskog primorja Rijeka otvorena je 6. lipnja 1981. godine u Kastvu, gradiću 10 km udaljenome od Rijeke. Smještena je u bivšoj zgradi Općine Kastav, unutar gradskih zidina, iznad gradskih vrata - *volte*. Ideja o osnivanju muzeja pojavila se među stanovnicima Kastavštine početkom 1960-ih

godina te je 1961. osnovan Odbor MZK. Početna namjera bila je osnivanje memorijalne zbirke posvećene Vladimiru Nazoru, ravnatelju kastavske Učiteljske škole od 1908. do 1918. Konceptcija je ubrzo proširena te je utemeljena kompleksna zbirka koja prikuplja građu tematski vezanu za područje Kastavštine.⁴

Osnivanje zbirke od samog je početka bilo vrlo profesionalno. Tematski plan i plan izložbe izradili su stručni djelatnici PPMHP-a. Sastavljen je stručni tim čiji su članovi bili Ivan Cuculić - za NOB, te kustosi PPMHP-a Radmila Matejčić - za arheologiju i kulturnu povijest, i Željko Barbalić - za etnografiju, dok su u prikupljanju i obradi građe sudjelovali kustosi Goroslav Oštrić i Milan Galić. Nakon izrade muzeološkog scenarija i odabira građe za uređenje prostora angažiran je Darko Turato, dipl. ing., iz Projektnog zavoda Rijeka. Postav se sastojao od pet cjelina. To su: Geografski položaj Kastva i Kastavštine, Kastav i Kastavština od prahistorije do srednjeg vijeka, Novi vijek (obrti, trgovina, društva, prometnice, prosvjetiteljstvo, školstvo, znamenite ličnosti), Radnički pokret i NOB, Etnografija.

Nakon uspješnog osnivanja, polako su se počeli pojavljivati problemi. Radno mjesto kustosa Zbirke, predviđeno pri samom osnutku, nije zaživjelo, te se rad u Zbirci svodio na otvaranja za potrebe posjetitelja, da bi krajem 1990-ih Zbirka bila zatvorena za javnost zbog prokišnjavanja zgrade. Iako je PPMHP vodio Zbirku, a tadašnja Općina Kastav osigurala prostor te redovito podmirivala troškove materijalnog održavanja, nikad nije potpisan ugovor o suradnji i namjeni prostora za potrebe MZK, odnosno nikada nisu jasno utvrđena prava i obveze tih dviju strana. Pri sanaciji prostora provodili su se samo interventni zahvati, često bez prethodne konzultacije s PPMHP-om ili Konzervatorskim odjelom u Rijeci. Zbog nedostatka osoblja i sredstava, Muzej nije mogao financirati troškove stalno zaposlenog kustosa u Kastvu te se njegov rad svodio na godišnji obilazak Zbirke. Bez stalnog nadzora stručne osobe nije bio moguć razvoj Zbirke niti njezino kvalitetno djelovanje u zajednici prema standardima muzejske struke. Stoga je bilo nužno osigurati preduvjete za djelovanje Zbirke. Zahvaljujući interesu Grada Kastva da obnovi svoju zbirku, u kojoj je prepoznat kulturni i turistički potencijal, 2004. godine

sl.2. Naslovnica depljana Muzejske zbirke Kastavštine

sl.3. Prvi stalni postav Muzejske zbirke Kastavštine, 1981.

sl.4. Današnji postav Muzejske zbirke Kastavštine, 2009.

postignut je dogovor između Primorsko-goranske županije, osnivača PPMHP-a, i Grada Kastva. Na temelju tog dogovora, zaposlena je stručna osoba čiji je rad u 50%-tnom iznosu financiran iz proračuna Grada Kastva. Tim su rješenjem naznačeni pozitivni pomaci u radu Zbirke.

Etnografska zbirka otoka Krka⁵ nalazi se u Dobrinju, gradiću u unutrašnjosti otoka, 40-ak km udaljenome od Rijeke. Kulturni djelatnici s područja Kvarnera, suočeni s turističkim boomom 1960-ih na otoku Krku i svim njegovim negativnim posljedicama⁶, shvatili su da je krajnji trenutak da se najugroženija etnografska građa zaštititi i pohrani unutar neke muzejske institucije.

Jedan od inicijatora osnivanja Zbirke bio je etnolog Željko Barbalčić, tadašnji kustos PPMHP-a, i sam Dobrinjac. S obzirom na to da tada, kao ni danas, na otoku nije postojala formalna muzejska institucija, EZD je zasnovan kao dislocirana zbirka PPMHP-a. Godine 1969. Muzej je potpisao ugovor o suradnji s tadašnjim Fondom za kulturu Skupštine općine Krk, kojim je dogovoreno zajedničko djelovanje. EZD je smješten u rodnoj kući novinara i publicista Ive Sučića, koju je, sukladno Sučićevoj oporučnoj želji, njegova supruga 1971. godine darovala lokalnoj zajednici, čime su osigurani prostorni uvjeti za pohranu i prezentaciju građe. Riječ je o četverokatnoj

građevini smještenoj u neposrednoj blizini dobrinjske Place, u arhitektonskom nizu ambijentalnih građevina.

Krajem 1960-ih i početkom 1970-ih godina intenziviralo se i prikupljanje građe koja se u tom prostoru trebala prezentirati. Sustavno su obilježene ruralne cjeline otoka Krka, te je prikupljan fundus isključivo etnografske prirode sa svih područja materijalne kulture.⁷ Godine 1974., nakon nabave drvenih polica i vitrina, postav EZD-a otvoren je za posjetitelje. Tematski je izložena tekstilna građa, tradicionalni glazbeni instrumenti, nakit, oprema kućanstva (posuđe, namještaj) te građa vezana za tradicionalnu ekonomiju (stočarstvo, ribarstvo, poljoprivredu). Postav je popraćen kratkim legendama na hrvatskom jeziku.

U Zbirci je, u suradnji s Odsjekom za etnologiju Filozofskog fakulteta u Zagrebu, tijekom ljetnih mjeseci organizirana studentska praksa, u sklopu koje su se budući etnolozi, pod nadzorom kustosa, upoznavali s radom u Muzeju.

Zbirka trenutačno sadržava 1 271 muzejski predmet. Vrijedno je istaknuti da u svom fundusu ima i određen broj predmeta koji nisu zastupljeni u zbirkama Etnografskog odjela u matičnom muzeju, poput izvornog ognjišta, specifičnog tipa stolica te različitih plašila za životinje.

5 U daljnjem tekstu EZD.

6 Koje su uz nepovratnu devastaciju krajolika prouzročile i nepovratan gubitak materijalnih ostataka minulog vremena.

7 U muzejskoj arhivi nađeni su i zapisi Franje Matejčića, dugogodišnjega krčkog društvenog aktivista, prosvjetnog djelatnika i kroničara otočnih zbivanja. U njegovu osvrtu na stvaranje dobrinjske zbirke ostalo je zapisano i ovo: *Uslijedila su nakon toga mukotrpana putovanja po cijelom otoku, ulaženja doslovce u svaku kuću, nagovaranja pa i česta uvjeravanja da će prikupljena građa ostati na otoku, da će u trenutku osnivanja zavičajnih zbirki ma u kom mjestu na otoku, građa sa toga područja biti vraćena upravo tom dijelu otoka.*

sl.5. Postav keramike u Etnografskoj zbirci Dobrinj, 2002.

sl.6. Postav Etnografske zbirke Dobrinj, 1993.

sl.7. Postav Etnografske zbirke Dobrinj, 1993.

Već pri formiranju Zbirke kustos Željko Barbalić u svojim je zapisima, pohranjenima u muzejskoj arhivi, isticao kako je svjestan da zbirka nije postavljena prema muzeološkim pravilima i zapravo predstavlja tip tzv. otvorenog depoa s pravom pristupa javnosti⁸. Nažalost, od tih godina do danas nisu učinjeni gotovo nikakvi pomaci. Izuzetan početni entuzijazam i struke i lokalne zajednice zamijenila je surova realnost. Zbirka je i dalje prezentirana u istom prostoru, na jednak način, bez odgovarajućih radnih i mikroklimatskih uvjeta usklađenih s muzeološkim standardima, bez čuvaonice i stalno zaposlenog kustosa. Zbog nedostatka sredstava i osoblja, djelatnost matičnog Muzeja u Zbirci svodila se na povremeni obilazak i pregled građe. Međutim, muzejska je dokumentacija uredno vođena te su svi predmeti uvedeni u inventarnu knjigu Zbirke.

Svi materijalni troškovi održavanja prostora osigurani su u proračunu Općine Dobrinj. Tijekom ljetnih mjeseci, kada je Zbirka otvorena za posjetitelje, angažiraju se honorarni djelatnici koji u dogovoreno vrijeme otvaraju Zbirku. Ostatak godine posjeti su mogući uz prethodnu telefonsku najavu u Općini Dobrinj. U posljednje je vrijeme ponovno aktualizirana i ideja otkupa susjedne građevine čime bi se prostor prezentacije znatno proširio te bi se na taj način mogao izraditi novi muzeološki koncept.

S obzirom na to da je građa Zbirke etnografska, za nju je zadužen kustos etnolog.⁹ Nakon umirovljenja Željka Barbalića, Odjel je preuzela kustosica Mirjana Kos Nalis, dok je od listopada 2008. godine na tome radnome mjestu zaposlena kustosica pripravnica Ivana Šarić Žic.

Glede radnih uvjeta, situacija je u obje zbirke podjednaka, daleko od idealne. Građa se, sukladno *Pravilniku*

o sadržaju i načinu vođenja muzejske dokumentacije o muzejskoj građi, računalno obrađuje u bazi podataka M+++. Zbog nemogućnosti pristupa bazi programa izvan prostorija Muzeja, kustos može obavljati informatičku inventarizaciju isključivo u prostorijama matične ustanove. U zbirka nisu osigurani osnovni uvjeti za rad ni za dulji boravak (nema sanitarnog čvora¹⁰, radne sobe za kustosa, a temperaturni uvjeti često su nepodnošljivi za višesatni boravak).

Za kvalitetan rad ovakvih *malih* zbirki iznimno je važan aktivan odnos lokalne zajednice u kojoj se one nalaze. Ključna je spoznaja zajednice i lokalne samouprave da su zbirke reprezentanti njihove kulture i identiteta te da briga o njima treba biti zajednička jer kulturna baština ima potencijal da bude aktivan pokretač zbivanja.

Pomak u shvaćanju baštine možemo pratiti na primjeru MZK. Naime, Grad je Kastav 2004. godine izrazio spremnost da sufinancira rad Zbirke. U kolovozu te godine zaposlena je kustosica Ksenija Orelj. Njezino radno mjesto zamišljeno je tako da pola radnog vremena posveti radu na MZK, a pola radu na drugim zbirka PPMHP-a. Saniran je i uređen prostor, provedena je re-inventarizacija i obrada građe te se nastojao osuvremeniti postav. Zbirka danas ima oko 1 500 različitih predmeta - etnografskih i kulturnopovijesnih te građe vezane za Narodnooslobodilačku borbu, dok su arheološki predmeti pronađeni na području Kastavštine i izloženi u Kastvu inventirani putem Arheološkog odjela Muzeja. U stalnom postavu izloženo je oko 700 predmeta, dok su ostali pohranjeni u muzejskim čuvaonicama. Novim

⁸ Iz ostavštine Željka Barbalića.

⁹ Zbirke za koje je zadužen kustos etnolog u PPMHP-u jesu: Zbirka keramike, Zbirka tekstila, Zbirka predmeta od drveta i metala, Zbirka predmeta od kamena, Zbirka varia.

¹⁰ Dobrinjska ga zbirka posjeduje, no on ne udovoljava higijenskim minimumima.

sl. 8. Postav drvene građe Etnografske zbirke Dobrinj, 2009.

sl. 9. Postav s temom stočarstva Etnografske zbirke Dobrinj, 2009.

sl. 10. Noć muzeja 2009. godine u Muzejskoj zbirci Kastavštine

konceptom stalnog postava maksimalno se nastojala osigurati integriranost predmeta u tematsku cjelinu, preglednost i vizualna atraktivnost. Postav je obogaćen općim legendama na hrvatskome i engleskom jeziku. Dio postava koji prikazuje radnički pokret i akcije lokalnog stanovništva u NOB-u ostao je neizmijenjen. Zbirka je dvije godine zaredom dobila nagradu u akciji *Korak od mora dva od gora*¹¹ kao najuređenija muzejska zbirka u malim mjestima u primorskom zaleđu. Kustosica Ksenija Orelj uspješno je započela integraciju Zbirke u društveni život lokalne zajednice putem likovnih radionica, igraonica i izložaba, što je najveći pomak u radu. MZK je dobio stalno radno vrijeme - utorkom i četvrtkom od 8 do 16 sati, i to od svibnja do kraja listopada. Nadalje, pozitivan pomak u radu kastavske zbirke jest i izrada kvalitetnoga promotivnog materijala odnosno deplijana koji predstavlja MZK te dvije privatne zbirke u Kastvu - Bačvarsku i Kotlarsku.

Kseniju Orelj je od rujna 2008. godine na radnome mjestu kustosice zbirke zamijenila Tamara Mataija. U ljeto 2009. Kastavska zbirka je, u dogovoru s lokalnom Turističkom zajednicom, bila eksperimentalno otvorena za posjetitelje šest dana u tjednu po četiri sata, dva dana tijekom prijedpodneva, a ostale dane tijekom večeri. Kustos Zbirke tako je dva dana u tjednu pola radnog vremena provodio u Muzeju u Rijeci, a pola u Zbirci u Kastvu. Za večernja dežurstva Muzej je angažirao vanjsku suradnicu, te je takvom organizacijom zabilježeno osjetno povećanje posjeta.

U promociji lokalnih zbirki vrlo je važna i uloga turističkih zajednica. Pregledom internetskih stranica Turističke zajednice Grada Kastva vidljivi su iscrpni podaci o MZK, kao i o ostalim privatnim zbirkama Kastva. Na stranicama Turističke zajednice Dobrinj nalazimo i podatke o dobrinjskoj Zbirci, no u mnogo manjem broju. Ipak

smatramo da potencijal obiju zbirki, bez obzira na njihovo trenutačno stanje, još uvijek nije u cijelosti prepoznat i iskorišten u ponudi kulturnog turizma. Budući da oba gradića bilježe znatnu turističku posjećenost te da su važna mjesta u kulturnom itinereru Primorsko-goranske županije, potrebno je dalje raditi na prezentaciji zbirki.

MZK se protekle četiri godine uključio u obilježavanje *Noći muzeja*, što je lokalno stanovništvo dobro prihvatilo, dok se sljedeće godine u tu nacionalnu manifestaciju namjerava uključiti i EZD. Zajednički planovi za budućnost obiju zbirki uključuju i ideje o organiziranju igraonica, radionica i pričaonica namijenjenih predškolskoj i školskoj djeci iz tih sredina. Realizacijom povremenih izložaba koje obrađuju lokalne teme i u koje se uključuju mjesne udruge, u rad Zbirki nastojat će se aktivno uključiti lokalno stanovništvo.

U Primorsko-goranskoj županiji nedovoljan je broj baštinskih ustanova tako da se na otoku Krku, u Gorskom kotaru te u obalnom dijelu Županije, osim Opatije, Novog Vinodolskog i Crikvenice, ne nalazi nijedan muzej ili zbirka koja ima zaposlenu stručnu osobu. Praćenje tren-

¹¹ Primorski radio, u suradnji s Turističkom zajednicom Primorsko-goranske županije, već osam godina provodi turističke akcije u kojima promovira turističke potencijale Županije. To su akcije *Goranska razglednica*, odnosno izbor najboljega turističkog mjesta Gorskog kotara, *Primorsko jedro*, izbor najboljega malog turističkog mjesta na Kvarneru te akcija *Korak od mora, dva od gora*, u kojoj se promoviraju turistički sadržaji mjesta u zaleđu Hrvatskog primorja. Sve tri akcije dijelom su projekta Hrvatske turističke zajednice *Volim Hrvatsku*.

dova rezultira željama za osnivanjem ili osnivanjem novih muzejskih zbirki čiji su osnivači privatne osobe, udruge ili općine i gradovi (Klana, Rukavac, Mošćenice, Hreljin, Moravice), ali bez želje za trajnijim, planiranim ili većim ulaganjima tako da su prostori zbirki često neadekvatni, građa je bez osnovne dokumentacije, a upitno je stanje predmeta.

Pomorski i povijesni muzej Hrvatskog primorja kao regionalni muzej i sam se zbog nedostatka sredstava i stručnog osoblja suočio s problemima obrade, zaštite i prezentacije građe vlastitih dislociranih zbirki. Te probleme nastojao je pretvoriti u izazove jer su Muzejska zbirka Kastavštine i Etnografska zbirka otoka Krka u Dobrinju važne i vrijedne za sredinu u kojoj se nalaze. U takvim malim sredinama Muzej definitivno mora izaći iz svoje zgrade i djelovati u zajednici, pratiti i usmjeravati njezine potrebe i ne nametati sadržaje koji joj nisu svojstveni ili razumljivi.

Dok su prethodne generacije radile na formiranju zbirki, na novijim je generacijama da te "zb(())rke" pretvore u dinamična, kreativna i rado posjećena mjesta. Mišljenja smo da opisani model suradnje lokalne zajednice i Pomorskoga i povijesnog muzeja Hrvatskog primorja na primjeru Muzejske zbirke Kastavštine može poslužiti kao dobar primjer uspješnog djelovanja malih zbirki.

Primljeno: 19. studenoga 2009.

THE "SMALL" COLLECTIONS OF A "LARGE" MUSEUM

In a discussion of the Kastav Region Collection in Kastav and the Ethnographic Collection of the Island of Krk in Dobrinj, the author intends to show how the two collections, although in organisational terms both parts of the Maritime and History Museum of the Hrvatsko primorje Region in Rijeka, do not entirely share the destiny of the main institution; rather, from the difficulties that accompany their operation, they tend to share the problem areas of small museums or collections.

The Kastav Region Collection, a detached collection of the Maritime and History Museum of the Hrvatsko primorje Region in Rijeka, was opened in 1981, in Kastav, a little town some 10 km distant from Rijeka. The idea of founding the museum appeared among the inhabitants of Kastav at the beginning of the 1960s, the initial intention being to set up a memorial collection dedicated to Vladimir Nazor, director of the Normal School in Kastav from 1908 to 1918. The conception however rapidly expanded and a complex collection was set up that collects material thematically related to the Kastav region.

The thematic plan and the plan of the display were drawn up by professional staff of the Maritime and History Museum of the Hrvatsko primorje Region in Rijeka. After the successful founding, problems gradually began to be apparent. The position of collection curator, envisaged from the very beginning, did not come into being, and the work in the Collection was reduced to opening up when there were visitors to show it, and at the end of the 1990s the collection

was closed to the public entirely because of the leaking of rain in the building. Thanks to the interest of the city of Kastav in renovating its collection, in which it recognised a cultural and tourist industry potential, in 2004 an agreement was reached between the Primorsko-goranska County, the owner of the MHM in Rijeka, and the city of Kastav. On the basis of this agreement, a qualified person was employed to take charge of the collection, the financing of whose work is equally shared by the Museum and the budget of the city of Kastav. With this solution, some positive steps forward in the work of the Collection were taken.

The Ethnographic Collection of the island of Krk lies in Dobrinj, a little town in the interior of the island, some 40 or so kilometres from Rijeka. Cultural workers from the area of the Bay of Kvarner, faced with the tourist boom of the 1960s on Krk island including all its negative consequences, realised that this was the last moment to protect the most at-risk ethnographic material and store it inside some museum institution. One of the initiators of the foundation of the Collection was the ethnologist Željko Barbačić, then curator of the MHM, and from Dobrinj himself. Because at that time – which is still the case – there was on the island no formal museum institution, the Ethnographic Collection was founded as a subsidiary collection of the MHM in Rijeka. It was located in the birth house of journalist and publicist Ivo Sučić.

At the end of the 1960s and in the early 1970s work was stepped up on collection of material that was supposed to be presented in these premises. The collection currently contains 1,271 museum objects. During the summer months, when the Collection is open for visitors, part time workers are taken on who at an agreed on time open up the Collection. The rest of the year, visits are possible after notice is given by phone to Dobrinj municipality offices.

The Primorsko-goranska County has an inadequate number of heritage establishments; on Krk island, in Gorski Kotar and on the coastal part of the country, save for Opatija, Novi Vindolski and Crikvenica, there is no museum or collection with professional staff. Keeping up with the trends results in wishes to found or in the actual founding of new museum collections, the owners of which are private persons, associations or municipalities and cities, but without there being any accompanying desire for more lasting, planned or major investments, and so the spaces of the collections are often unsuitable, the material has no basic documentation, and the condition of the objects is questionable.

The Maritime and History Museum of the Hrvatsko primorje Region, as regional museum, is itself faced, because of shortage of resources and lack of qualified personnel, with problems of processing, presenting and presentation of the material of its subsidiary collections. While the previous generations worked on the formation of collections, it is up to the more recent generations to turn these muddled collections into dynamic, creative and very willingly visited establishments. We are of the opinion that the described model of collaboration between the local community and the MHM in the example of the Kastav Collection can serve as a good example to ensure the successful operations of small collections.